

OB 13. ŠTEVILKI VRHNIŠKIH RAZGLEDOV

Leta 2012, ko je ta številka zbornika nastajala, je minilo 20 let od ustanovitve Muzejskega društva Vrhnika. Tej obletnici je namenjen uvodni članek Nike Čelešnik **20 let Muzejskega društva Vrhnika** z zgoščenim pregledom dvajsetletnega društvenega dela.

V nadaljevanju arheolog Boštjan Odar predstavi **Leseno sulično ost z Ljubljanskega Barja**, najdeno leta 2009 v Ljubljani, za katero so sodobne raziskave pokazale, da jo je uporabljal barjanski lovec že pred 40 000 leti, v kameni dobi! Najdba uvršča Vrhniko med štiri evropska najdišča lesenih predmetov iz te sive davnine!

Janez Kos v članku **Vrhniško prebivalstvo v Hribu po popisu duš sredi 19. stoletja** nadaljuje s pregledom vrhniškega prebivalstva. Hrib je bil takrat še posebno naselje, ločeno od Vrhnike.

Katja Istenič podaja za tem pregled priseljevanja na Vrhniko v 20. stoletju. Stalno poteka **preseljevanja prebivalcev bližnjih pa tudi oddaljenejših slovenskih krajev na Vrhniko** zaradi boljših možnosti za zaposlitev. Prvi množičnejši val pa je med prvo svetovno vojno povzročila soška fronta. Na Vrhniko je takrat pribežalo blizu 500 ljudi, ki so se po

končani vojni skoraj vsi vrnili nazaj na svoja posestva. Po sklenitvi Rapalske pogodbe, ki je Primorsko prisodila Italiji, pa je na Vrhniko prišlo več primorskih optantov. Večji val priseljencev po drugi svetovni vojni sledi razvijajoči se vrhniški industriji. Vzrok za priseljevanje pa so bile v tem času tudi vojaške enote, nameščene na Vrhniki. Po osamosvojitvi je zajel Vrhniko le še proces suburbanizacije. Zaradi ugodnejšega bivanja se priseljujejo ljudje, zaposleni drugod, predvsem v Ljubljani.

Aleksandra Serše nadaljuje z objavo raziskave **Vrhniška šola skozi čas (II. del)** od sprejetja osnovnošolskega zakona leta 1870 do 1900. To je čas, ko je šola prišla pod nadzor države in je bila Cerkvi prepuščena skrb nad veroukom. Uresničena je bila tudi splošna šolska obveznost. Na Vrhniki so poleg deških šol odprli tudi oddelke za dekleta. Tatjana Hojan nadaljuje s predstavitvijo vrhniških učiteljev. Podrobno opiše življenje in delo **Pavle Buh, Antona Smerdelja ter Slavka Vuka in Franca Pavletiča**, ki sta bila primorska optanta.

Ob **razstavi del Milogoja Dominka**, ki smo jo pripravili v Cankarjevem domu novembra 2012, je Pavel Mrak predstavil slikarjevo delo in dodal kratek opis njegove življenjske poti.

Za tem Damir Globočnik v članku **Cankarjev spomenik na Vrhniki** podrobno opiše priprave za postavitve spomenika in slovesnosti ob njegovem odkritju. Marjeta Adamič pa piše o **Spominski knjigi ob odkritju spomenika Ivanu Cankarju 10. avgusta 1930** s podpisi udeležencev na odkritju. Spominska knjiga je ena od dragocenosti, ki smo jo v zadnjem času pridobili v Muzejskem društvu.

Olga Pivk tudi v tej številki odkriva že pozabljena vrhniška podjetja iz preteklosti. Tokrat je pripravila prispevek o **Tovarni za lesne izdelke in harmonije Josip Lenarčič**, ki je obratovala konec 19. In v začetku 20. stoletja na Lošci. Peter Caserman pa je v prispevku **Harmoniji Josip Lenarčič CO., Patent, Vrhnika** ugotovil, da razen harmonija, ki ga je Muzejsko društvo pridobilo pred leti, v vsej vrhniški župniji ni nobenega drugega. Jih je pa drugod nekaj odkril. Podrobno je opisal njihovo zgradbo in posebnosti. Tatjana Oblak Milčinski je pod naslovom **Harmonij iz Doma** po pripovedovanju Urbana Žirovnika zapisala kratko zgodbo Lenarčičevega harmonija, ki so ga nekoč imeli gasilci v Verdu.

Dragica Skubic v **Prispevku k etnološki podobi Velike in Male Ligojne** odkriva kar nekaj zanimivih starožitnosti svojega domačega kraja. Prispevek je nastal kot seminarska naloga, ko je bila študentka etnologije pred skoraj tremi desetletji, in marsičesa iz tedanjega vsakdana danes ne poznamo več.

Nataša Oblak Japelj je obiskala dr. Nika Sadnikarja v njegovem muzeju v Kamniku in zapisala z njim intervju **Jaz bi o Vrhniki lahko povedal ...** Sadnikarjeva družina je bila v sorodu z Hočevarjevo družino na Vrhniki. V pripovedi zgodb iz bogatega življenja zdravnika, partizanskega kirurga, muzealca dr. Nika Sadnikarja je marsikak utrinek zanimiv tudi za Vrhniko.

Stevo Dozet v članku **Šota Ljubljanskega barja** govori o šoti, nekdanjem pomembnem produktu Barja, ki je danes le še njegova naravna in kulturna dediščina.

Zdenek Mohar v prispevku **Bajerji** obuja spomine na vrhniške bajerje, z vodo zalite glinokope vrhniških opekarn, ki jih je doživel kot deček pri ribarjenju, čolnarjenju in pozimi drsanju po velikih zaledenelih površinah. Govori tudi o težkem delu opekarn, saj je, ko je odrasel, v opekarni tudi delal.

Janez Žitko pod naslovom **Vrhniške značke** predstavi značke iz zasebnih zbirk na območju Vrhnike od najstarejših znanih – prva je celo iz 19. stoletja – do današnjih.

Katarina Oblak Brown podrobno predstavi spominsko razstavo **20. Argonavtski dnevi – mogočni preliv časov in prostorov**.

Simon Seljak v prispevku **Uspehi vrhniške košarke** obudi spomin na zmage vrhniških košarkarjev v letih 1969–1973.

Gasper Tominc je sestavil **Vrhniško kroniko za leto 2012**. Na koncu pa je še kratko **poročilo o delu Muzejskega društva za leto 2011**, ki ga je pripravila Marija Oblak Čarni.

Tudi ta zbornik je nastal na podlagi raziskav v arhivih, knjižnicah, privatnih zbirkah ter v veliki meri na podlagi spominov in izjav informatorjev. Vsem, ki so prispevali k njegovi pripravi in izidu, se iskreno zahvaljujem.

Marija Oblak Čarni, urednica
Na Vrhniki, aprila 2013